

LA UTILITZACIÓ DE XARXES PER LLIGAR ENTRE ELS ADULTS GRANS

La utilització de xarxes per lligar entre els adults grans

Carmen Orte Socías
Lluís Ballester Brage
Aina Mascaró Juan
Lluc Nevot Caldentey

Resum

A pesar de l'augment de l'accés a Internet entre la gent gran, la investigació quasi no s'ha interessat en l'ús que aquesta població fa de pàgines de contactes. Pretenem obrir una línia d'investigació sobre aquest tema, atès que al nostre país notem a faltar estudis que se n'hagin ocupat. En aquest treball, continuació i ampliació d'un altre d'anterior, hem recollit informació de dues fonts: els estudis publicats sobre el recurs de pàgines de contactes entre la gent gran, qüestió sobre la qual ja indagarem en l'anterior estudi i que ampliem en aquest, i una enquesta ampliada administrada a la gent gran per obtenir informació complementària sobre l'ús que fan d'aquests webs. La utilització de pàgines de contactes entre la gent gran és un tema sensible i d'interès, ja que hi podem veure la necessitat, a una edat avançada, de trobar suport emocional i/o sexual, les oportunitats i els perills que pot comportar recórrer a aquestes pàgines i la utilització cada vegada més freqüent d'Internet. Per tant, suggerim dur a terme estudis que abastin un sector més ampli de la població.

Resumen

A pesar del aumento del acceso a internet entre la gente mayor, la investigación casi no se ha interesado en el uso que hace esta población de las páginas de contacto. Pretendemos abrir una línea de investigación sobre este tema, dado que en nuestro país notamos a faltar estudios que se hayan ocupado de hacerlo. En este trabajo, continuación y ampliación de otro anterior, hemos recogido información de dos fuentes: los estudios publicados sobre el recurso de páginas de contacto entre la gente mayor, cuestión sobre la cual ya indagamos en el anterior estudio y que ampliamos en este, y una encuesta ampliada administrada a la gente mayor para obtener información complementaria sobre el uso que hacen de estas webs. La utilización de páginas de contacto entre la gente mayor es un tema sensible y de interés, puesto que podemos ver la necesidad, a una edad avanzada, de encontrar apoyo emocional y/o sexual, las oportunidades y los peligros que puede comportar recurrir a estas páginas y la utilización cada vez más frecuente de internet. Por lo tanto, sugerimos llevar a cabo estudios que alcancen un sector más amplio de la población.

Si fem una ullada a les notícies de l'hemeroteca, veiem que la ciutadania adulta no vol quedar enrere en l'ús de les noves tecnologies. De fet, els «gurus» de les xarxes vaticinaven, ja al 2009, que l'anomenada tercera edat accediria a Internet a un ritme més accelerat amb el pas del temps, i s'aventuraven a afirmar, ja en aquell moment, que les persones grans de 65 anys eren el grup d'edat que més s'havia incrementat en aquest sentit (RTVE, 2009). Més recentment, al 2016, la cadena SER va publicar un article, escrit per Emma Miguel, sobre un estudi portat a terme sobre les persones grans de 65 anys a Barcelona.

Hi afirmava que la meitat dels homes enquestats reconeixia haver tingut relacions sexuals el darrer mes, i que les dones –tot i que en menor mesura– també es mostraren prou actives. A més, un 46% del total enquestat afirmava que a partir dels 65 anys ja no cal fer servir preservatiu ni cap altre tipus de protecció, ja que pensa que en aquestes edats ja no hi ha risc de contagiar una malaltia de transmissió sexual ni d'agafar-ne cap.

Això a banda, wikiHow (2017) alerta dels riscos eminents de mentida i estafa que l'anonimat d'Internet facilita. Tot i així, aporta un seguit de claus per conèixer la veracitat i fiabilitat de les pàgines web de cites en línia. Segons determina, convé tenir esment de cinc aspectes: la fotografia del perfil, la carta introductòria, la informació personal, la mesura de l'apassionament que mostren en el romanç i si s'hi sol·liciten ajuts econòmics.

Respecte de les afirmacions segons les quals les persones grans cada cop utilitzen més les xarxes socials, l'activitat sexual que mostren, les creences que tenen sobre la sexualitat i els riscos que porta implícits –com indica la literatura grisa–, cal revisar les aportacions més recents que ha fet de la literatura empírica sobre el tema objecte del nostre estudi.

1. Eines telemàtiques per cobrir necessitats socials

Les persones grans s'estan convertint en un important segment del mercat pel que fa a serveis basats en Internet, però hi ha pocs estudis que els hagin tingut en compte com a consumidors potencials dels mitjans d'entreteniment. El percentatge d'adults grans que empren els mitjans socials ha augmentat substancialment els darrers anys (Hutto, Bell, Farmer, Fausset, Harley, Nguyen i Fain, 2015).

En creixement des de l'any 1997, aquest sector de la població està en línia en un 55,7% dels casos, segons l'estudi de Selfert i Scheling (2016). Aquests indiquen que alguns dels factors que influeixen més en l'ús són l'educació, els ingressos i la salut. Malgrat això, els resultats de les investigacions indiquen que emprar Internet és recomanable per l'impacte positiu que té en la millora dels beneficis personals. La construcció i el manteniment de llaços socials és beneficiós per a la salut dels més grans i les xarxes socials han substituït o complementat la majoria de les formes de xarxa social presencials, les quals minven progressivament a mesura que avança l'edat.

Per contra, hom identifica que un dels factors que influeixen més en el fet que hi hagi encara un 54,3% que no empri les xarxes són les preocupacions sobre la seguretat o les dificultats en l'ús. Això, lligat als sentiments que tenen d'exclusió respecte de la societat pel fet de no sentir-se capaços o segurs a l'hora d'estar «connectats», permet afirmar que la totalitat de les persones grans ha de poder sentir-se lliure i sense limitacions a l'hora de navegar per la xarxa, tot tractant d'evitar les persones excloses de les connexions (*offliners*)

(Selfert i Schelling, 2016). Vosner, Bobek, Kokol i Krecic (2015) hi afegixen un altre factor explicatiu: les persones grans que coneixen el significat del terme «xarxa social» no se senten soles i empen Internet amb molta més freqüència que aquelles que el desconeixen. Elles mateixes indiquen que, a part, les xarxes socials podrien no ser universalment adequades, ja que, si ho fossin, hi hauria un volum més gran de persones grans que les emprarien. Castilla, Garcia-Palacios, Miralles, Breton-Lopez, Parra, Rodriguez-Berges i Botella (2016) afegixen que, a més d'incrementar la freqüència, poden augmentar la rapidesa en l'ús quan els trets de les pàgines web resulten familiars als usuaris, ja que els processos d'aprenentatge i de memòria són més àgils quan aquells troben familiaritat amb l'objecte d'aprenentatge. D'aquesta manera, la implementació d'experiències anteriors com a part de la interacció enforteix l'experiència final d'èxit, millora el temps d'aprenentatge i la satisfacció envers l'ús de les pàgines web.

El recent estudi portat a terme per Kuoppamäki, Taipale i Wilska (2017) sobre l'ús de les tecnologies per part de les persones grans demostra que avui dia aquests usuaris empen tant el telèfon intel·ligent (*smartphone*) com la tauleta (*tablet*) en la mateixa mesura que els joves. Això, vinculat al fet que les possibilitats socials d'Internet, la seva conveniència, connectivitat, ubiqüitat i els senyals socials, demostra que aquesta eina telemàtica pot oferir importants oportunitats d'interacció, ja que les xarxes socials produeixen, acumulen, reproduïxen i mobilitzen el capital social, predictor del suport social (Barbosa, 2015).

2. Les cites en línia, els gustos i el sexe

A causa de les tendències socials i gràcies que de cada vegada el tema està més normalitzat, les cites en línia ara són una de les vies més comunes per a adults de totes les edats de trobar una parella romàntica (Stephure, Boon, MacKinnon i Deveau, 2009; Rosenfeld i Thomas, 2012). Efectivament, segons un estudi del Departament de Psicologia de UCLA (Universitat de Califòrnia, Los Angeles), amb més freqüència els adults grans cerquen cites en línia i en troben (Watson, 2013), i els adults de 60 anys o més representen el segment que més augmenta entre els adults que utilitzen llocs web de cites en línia (Ellin, 2014). Serveixi com a exemple que un total de 16.000 persones dels 3,5 milions d'usuaris espanyols de la web de contactes *match.com* (<https://www.meetic.es/>) supera els 65 anys. Els responsables d'aquesta pàgina afirmen que «el de la gent gran és un segment al qual cal prestar molta atenció, atès que augmenta» (Ferrer, 2012).

Un estudi de Malta (2007), per al qual varen agafar una mostra d'adults grans (61-85 anys) que havien utilitzat Internet per conèixer una potencial parella, tant a través de la seva participació en grups de discussió en línia com en pàgines de contactes, va mostrar que la majoria de les relacions descrites havien estat significatives, íntimes i de llarga durada.

La majoria d'aquells usuaris estaven involucrats en relacions sexuals amb les seves parelles, i el sexe virtual era o havia format part de les relacions. A més, una gran proporció gaudia de coquetejar en línia amb els altres i n'hi havia que també estaven involucrats en relacions de més d'una parella. El autors Hardie i Buzwell (2006) van fer una enquesta telefònica a 1.013 adults d' Austràlia i varen trobar que el 78% havia utilitzat Internet; el 13%, alguna forma de relació social en línia, i que 22 d'aquests usuaris havien tingut relacions romàntiques en línia. Aquests darrers abraçaven tot tipus d'edat, sexe, orientació política i religió, i la majoria es varen trobar cara a cara amb la seva parella i varen formar relacions que varen durar en el temps. Per part seva, Madden i Lenhart (2006) estimen que prop de 16 milions de nord-americans han utilitzat pàgines de contactes, xifra que representa un 5,6% de la població nord-americana. Hi ha altres autors, com Sautter, Tipper i Morgan (2010), que van fer un estudi entre la població de persones grans tenint en compte les solteres i les que tenien ordinador i utilitzaven Internet. Segons els resultats, un 17,54% d'aquesta mostra havia recorregut a pàgines de contactes.

L'estudi de Vandeweerd, Myers, Coulter, Yalcin i Corvin (2016) intenta entendre els aspectes positius i negatius de les cites en línia, a partir de l'experiència viscuda per 45 dones que tenien a partir de 50 anys. Entre els beneficis, destaca l'ampliació de la xarxa social, tant per a amistats com per a parelles romàntiques, la capacitat per controlar els riscos de les cites i el ritme de formació de la relació, així com tenir més informació de sobre la seva parella. Per contra, com a riscos principals identifica la mentida, els intents d'explotació financera i l'agressió sexual electrònica no desitjada.

El tema de la sexualitat entre la gent gran és un assumpte que està un poc descuidat, i una raó d'aquest oblit pot ser que les persones grans són percebudes com a asexuals. Berdychevsky i Nimrod (2016) tracten de proporcionar una comprensió de les funcions del sexe com a oci i tracten d'explorar els vincles entre el sexe i el benestar en aquesta etapa de la vida. Aquests autors assenyalen que el sexe és una activitat que pot proporcionar als adults grans moltes recompenses a llarg termini, incloses les de salut física i psicològica. L'interès i l'activitat sexual també estan vinculades a l'autoestima i al sentit de competència, així com al sentit de vitalitat i joventut. A més, l'activitat sexual fomenta la intimitat emocional i el plaer físic, desafiant els estereotips de la societat, la qual cosa permet restablir la identitat sexual d'un mateix i ajuda a prendre consciència i generar benestar al cos que està en procés d'envelliment.

No obstant això, en el mateix estudi apareixen reflectides les principals limitacions per les quals les persones grans no veuen satisfeta la seva sexualitat, ja que romandre sexualment actiu no sempre és senzill. A més de l'edat en si mateixa, trobem que la sexualitat és holísticament subestimada en l'edat adulta des d'un enfocament biopsicosocial: estereotips d'edat, com ara considerar les persones grans asexuals o que la sexualitat «és cosa de joves»; els adults quan es consideren a si mateixos massa grans per al sexe, cosa que pot limitar

l'autoexpressió sexual; la combinació de doble estàndard sexual de gènere, que preserva la percepció de les dones grans com a invisibles i sense sexe, és a dir, que serien les que hi estarien menys interessades; factors psicològics, com l'adopció de guions sexuals en el nivell infrapsíquic; el fet de no tenir parella, situació que molt sovint impacta negativament en la importància percebuda que és atorgada a la freqüència de l'activitat sexual, que de vegades arriba a desaparèixer, o els factors biològics que hi puguin estar relacionats, per exemple, els canvis corporals o les noves trajectòries de salut/malaltia (Vives, 2015; Orte, C. et al., 2016).

Així doncs, cal no perdre de vista la importància de la salut en la sexualitat de les persones grans, tenint en compte els resultats de l'estudi de Schnarrs, Rosenberger i Novak (2016), els quals posen de manifest la necessitat d'implementar estratègies de prevenció i educació de conductes sexuals de risc entre el col·lectiu de persones que tenen a partir de 50 anys, ja que, malgrat que la prevalença del VIH sigui més baixa entre les persones grans, afirmen que el nivell d'exposició és igual o, fins i tot, superior.

En termes de gustos o preferències, una investigació recent duta a terme per Whyte i Torgler (2017) presenta els resultats de l'anàlisi de la divulgació de les preferències de les persones grans que participen en llocs web de cites en línia. L'evidència de les cites ràpides indica que la preferència anunciada pot revelar la voluntat de participar-hi o assistir-hi, però també pot proporcionar molt poca capacitat predictiva respecte de l'elecció real. L'economia eludeix aquest fet partint de la idea que els individus generalment tendeixen a exagerar les valoracions de si mateixos.

Això a banda, identifiquen també que, pel que fa a les decisions de consum diari, en lloc de cercar la rendibilitat d'utilitat en un sol company, els éssers humans podem prendre decisions òptimes en relació amb les nostres limitacions mentals, de recursos, d'edat o de medi ambient que afrontem en cercar i elegir. Sembla més senzill disposar de totes i cada una de les possibles opcions «d'aparellament» que hom tingui a l'abast. A mesura que Internet i les cites en línia augmenten exponencialment, podem veure que minva la relació entre la preferència declarada inicialment i l'elecció real.

3. Les empreses de la rereguarda i el frau

Les computadores i la informàtica han recorregut un llarg camí els darrers trenta anys, però l'ésser humà no ha efectuat les adaptacions al mateix ritme. El valor de les dades que són compartides a les xarxes pot constituir un factor avantatjós per a les empreses, però limitador enfront de la desconexió de l'ús que hom en pugui fer (Holt, 2016).

Les empreses de pàgines de cites són un negoci a l'alça perquè de cada vegada la població dona més importància a l'ús d'aquest mitjà per a molts assumptes de la vida, incloent-

hi les relacions d'amistat, amoroses o d'un altre tipus. No obstant això, pel que fa a les persones grans –menys familiaritzades amb l'ús d'Internet–, hi ha molts autors que tracten d'explicar l'interès d'aquesta població per les cites en línia. Així, per exemple, Navarro, Meléndez i Tomas (2008) expliquen la utilització de les pàgines de cites en línia de la manera següent: «l'envelliment ens podia situar en un marc en el qual la reducció dels suports podria ser percebuda com a amenaçadora». Aquests autors troben que, quant a l'edat i el suport psicològic, durant la maduresa, la parella es converteix en la font més important de suport, però, una vegada que ha estat superada l'etapa d'adaptació a la jubilació, apareixen altres fonts considerades importants a l'hora de donar suport. Un motiu seria la mort de la parella, moment a partir del qual els fills passarien a ser la font principal de suport. Mentre que les dones prioritzen aquest recurs, els homes indiquen que és la parella, fet pel qual potser podem trobar més homes a les pàgines de contactes. Hi ha altres treballs, com els de Stephure, Boon, Mackinnon i Deveau (2009), elaborats a partir d'una enquesta en línia a 175 persones, que varen trobar que la participació en cites en línia pot augmentar en lloc de disminuir amb l'edat, i que els adults grans poden acudir a les cites en línia, en part com a resposta a la disminució de la satisfacció i de l'ús de formes més convencionals d'establir relacions. Això a banda, però en aquest mateix context, encara que les diferències no van resultar estadísticament significatives, la tendència sembla ser que els homes utilitzen més les pàgines de contactes (un 19% més) que les dones (Sautter, Tipper i Morgan, 2010). Si ho mirem des d'una altra perspectiva i tenint en compte, per exemple, els joves, observem que aquests empren més pàgines de contactes que les persones grans, però també perquè utilitzen més Internet. A més, entre els joves n'hi ha més sense parella, corba que disminueix fins a edats més avançades, quan els individus comencen a experimentar-ne la pèrdua per diferents raons. De tota manera, entre les persones grans, solteres i que utilitzen Internet no és poc freqüent que recorrin a pàgines de contactes. La corba d'aquest ús pareix que augmenta fins als 30-40 anys i després pateix una forta caiguda (Sautter, Tipper i Morgan, 2010).

Enfront de la identificació de les necessitats, dels interessos i, per tant, del perfil de la població usuària de les pàgines de cites en línia, entren en joc les empreses que es troben a la rereguarda, ja que sabem poca cosa de les estratègies d'especialització que empren per satisfer aquelles necessitats. Blackwell (2016) va fer un estudi sobre aquestes estratègies per determinar de quina manera i en quina mesura els llocs de cites en línia adreçats a adults grans realment personalitzen els seus serveis en benefici d'aquesta població. Arribà a tres conclusions: la primera, que empren la segmentació massiva, una estratègia que combina elements tant de màrqueting massiu com de segmentació del mercat;¹ la segona, que empren una ampliació estratègica dels límits del segment de població adulta, i,

¹ Per segmentació del mercat entenem aquella pràctica segons la qual el públic de masses és dividit en grups més petits, que són sotmesos a una extensa investigació del mercat per comprendre'n millor els interessos i necessitats i apel·lar-hi (Blackwell, 2016).

la tercera, que fan ús de la publicitat enganyosa per atreure usuaris. Les empreses dels mitjans han perfeccionat aquest enfocament en les variables demogràfiques posant un èmfasi més matisat en la segmentació per categories d'estil de vida. No obstant això, els esforços del màrqueting per cobrir els interessos de les poblacions a través de les cites en línia semblen ser majoritàriament superficials, ja que la personalització d'aquestes pàgines és una qüestió de llenguatge i etiquetes, en contraposició a les experiències que de fet tenen les diferents necessitats de l'audiència.

Per part seva, Haesner, Stelnert, O'Sullivan i Steinhagen-Thlessen (2015) es dedicaren a explorar l'efectivitat de les estratègies que entren les persones grans per afrontar els problemes que els sorgeixen a les xarxes. Identificaren que els participants tenien problemes per resoldre els esdeveniments inesperats. Aquest fet revela que és necessari que, per a les persones grans inexpertes, sigui incorporada una integració de les funcions disponibles a les xarxes, incloent-hi les característiques que requereix un nivell concret d'habilitats funcionals o ús. En definitiva, més transparència per part de les empreses dels llocs de cites en línia.

Això a banda, trobem un altre concepte emergent en les xarxes socials en relació amb les persones grans: l'augment del frau financer que es practica contra les persones grans, considerat una de les cinc formes d'abús contra persones grans reconegudes pel Centre Nacional d'Abús de Persones Grans (2006), en el qual les víctimes ho poden ser en el pla econòmic, perdent els estalvis de vida, o en el psicològic, perdent la voluntat de viure i/o entrant en depressió (Li, Yu, Wong i Ngan, 2016).

Aleshores, creiem convenient esmentar els resultats de l'estudi de Bolimos i Choo (2017) sobre la ciberdelinqüència, ja que demostren que la probabilitat que un membre d'edat avançada de la població, en relació amb un altre de jove, sigui víctima d'un delinqüent és més elevada en el frau en línia. A més, demostren que, quan eliminen les dades identificables vinculades al gènere, augmenta fins a més del 80%. Malgrat les dades, l'estudi conclou que, a pesar de ser més freqüent entre certs col·lectius, qualsevol persona pot ser víctima del frau en línia, ja sigui home o dona, i independentment de l'edat, però la vulnerabilitat o la confiança són trets comunes entre les persones víctimes del frau, ja que atorga poder als estafadors per manipular la víctima i suprimir-li les habilitats de pensament lògic i de convenciment. A més, la informació és configurada com l'eina principal per als estafadors per perpetrar el seu delicte. Holtfreter, Reisig, Pratt i Holtfreter (2015) apunten que la baixa perspectiva de risc i d'autocontrol planteja que les persones que mostren deficiències en l'autocontrol tenen més comportaments de risc i, per tant, estan més exposades a la persecució i al robatori d'identitat. El seu estudi provà que el risc de victimització és més elevat entre els usuaris d'Internet de més edat. Per tant, l'emergència del frau en línia, definida com l'actual «malaltia virtual», ha de ser combatuda amb les eines disponibles, un bon exemple de les quals poden ser el suport o l'educació.

4. L'ambivalència en els missatges de captació

Tenint en compte que el llenguatge constitueix una de les principals fonts de creació de les estructures socials, convé fer un examen crític dels missatges que les pàgines de cites en línia porten implícits. Així doncs, l'estudi d'Ayalon i Gewirtz-Meydan (2017) intenta desglossar la relació existent entre els estereotips segons els quals la societat etiqueta les persones grans i les qualitats dels perfils que les pàgines web emeten per captar aquest col·lectiu.

La majoria dels casos els adults grans són estereotipats amb un doble vessant: sobre la part positiva, com pot ser la calidesa, o sobre la part negativa, com seria la incompetència. Com era d'esperar, els missatges emprats per aquests llocs web varen ser positius o, com a màxim, neutres, encara que si en fem una anàlisi en profunditat, veiem que fins i tot les estratègies de màrqueting no deixen de banda l'etiquetatge estereotipat, ja que alguns dels missatges transmesos certament encoratgen els adults grans perquè actuïn i participin en les escenes de cites, mentre que d'altres comuniquen un sentiment de compassió per la inexperiència i inadequació dels adults grans. Aquests llocs han d'emprar missatges positius per atreure clients, però el fet que els missatges «neutres» transmesos siguin ambivalents significa que la població més gran accepta els signes d'exclusió comunament emprats per la societat. A part, empen diferents estratègies en funció del gènere: mentre que dels homes grans destaquen la riquesa i l'èxit, les dones són comercialitzades per l'aparença o per la capacitat de tenir cura de si mateixes.

Aleshores, les xarxes de cites en línia gaudeixen d'una gran responsabilitat i molt de poder, ja que perpetren, i fins i tot enforteixen, els estereotips de l'edat al si de la societat. Per tant, prendre més consciència dels missatges que empen per captar la població diana podria ser una primera passa en la focalització i estigmatització d'aquest sector de la població.

5. Influeix el nivell d'estudis o ingressos en l'ús de les pàgines de contactes?

A partir dels resultats d'alguns estudis, com els de Sautter, Tipper i Morgan (2010), ens adonem que hi ha diferències respecte de l'ús d'Internet: les persones amb més estudis l'empen més i també tenen més tendència a estar sense parella, segurament a causa dels efectes d'acabar els estudis a una edat més avançada. De tota manera, pel que fa a les pàgines de contactes i als estudis no hi ha diferències significatives. La gent amb més ingressos utilitza més Internet i també tendeix més a estar sola, però no sembla que hi hagi diferències a l'hora d'utilitzar pàgines de contactes. Els resultats de la investigació de Vosner, Bobek, Kokol i Krecic (2015) apunten que l'educació, a part de l'edat i del gènere, és el factor que influeix més en l'ús de les xarxes socials en línia. Concretament,

assenyalen que l'educació està estretament relacionada amb la freqüència de l'ús de la computadora i d'Internet, i també sembla que és molt important a l'hora de participar en les xarxes socials en línia. L'estudi demostrà que les persones grans amb un nivell educatiu elevat tendeixen a ser usuaris més freqüents de les xarxes socials en línia. Aquells mateixos indiquen que aquests trets influeixen també a la hora de triar la xarxa: la facilitat de la xarxa Skype enfront de la complexitat de Facebook fa que els usuaris es decantin per emprar més la primera. Selfert i Scheling (2015) també estan d'acord amb la influència del nivell educatiu en l'ús de les xarxes. Així i tot, l'estudi de Grieve i Kemp (2015), contràriament al que esperaven, identificà que el fet que l'usuari sigui una persona gran era un predictor significatiu de la connexió social a través de Facebook. Per tant, els autors sostenen que aquesta xarxa podria proporcionar una mesura alternativa gràcies a la qual els individus poden tenir sentiments de connexió social i obtenir un capital social vinculant en aquests entorns.

Respecte de les preferències de parella, assenyalem que, segons les dades de l'estudi de Sears-Robert i Mendelsohn (2011), amb una mostra de 600 anuncis personals trobats a Internet de persones de diferents grups d'edat, i segons els seus resultats, com més grans són els homes més preferència tenen per dones més joves que ells. Les dones, per contra, fins als 75 anys s'estimen més homes més grans, però a partir d'aleshores ja comencen a triar homes més joves. Quant a l'ús de les xarxes socials, les dones són les qui majoritàriament empen les xarxes socials i els blogs, mentre que els homes es troben amb més freqüència dins els grups de discussió (Taipale, 2015).

De tota manera, cal veure aquestes dades amb cautela, atès que encara hi ha moltes persones que mostren reticències a l'hora d'explicar la seva activitat en relació amb les cites en línia. Respecte d'aquesta qüestió, no deixen de ser interessants els resultats del treball de Martínez, Cabecinhas i Lescertales (2011) dut a terme mitjançant un qüestionari administrat a alumnat inscrit en programes universitaris de gent gran. La rellevància d'utilitzar Internet per part seva és per poder estar al dia, contactar amb la família i els amics, l'ús acadèmic i consultar la premsa. En la mateixa línia se situen els resultats de l'estudi de Marston, Kroll, Fink, de Rosario i Gschwind (2017), que demostren que les raons principals per les quals les persones grans empen les noves tecnologies són comunicar-se a través de correu electrònic, emprar els motors de cerca, processar un text o comprar en línia. Tot i això, sostenen que podrien viure sense, a pesar de connectar-se diàriament o entre dues o tres vegades per setmana. És evident que, en estudis com aquest, pot ser les persones estiguin empegueïdes de declarar que utilitzen pàgines de contactes per l'estigma social que comporta, encara que s'hagi reduït molt. En una altra investigació d'Agudo, Pascual i Fombona (2012), que parteix d'una mostra de 215 persones grans d'Astúries usuàries de les TIC que acudeixen regularment als centres socials de persones grans, el percentatge és de 66,1% que les utilitzen per formació, seguit d'un 47% que ho fan per cercar informació, davant un 18,7% dedicat

a l'entreteniment, i, finalment, un 24,9%, a la comunicació. En cap cas esmenten les pàgines de contactes, fet, com hem comentat abans, que podríem explicar per la falta de garantia (real o percebuda) d'anonimat que fa que les persones es puguin sentir avergonyides d'explicar-ho.

6. L'envelliment actiu: una aproximació per gènere

Maas i Lefkowitz (2015) assenyalen que existeixen proves substancials que donen suport a les diferències de gènere en la socialització sexual i en el comportament sexual, particularment en l'edat adulta. Vosner et al. (2015) assenyalen que les participants femenines estan més familiaritzades amb el terme «xarxa social en línia» i que n'empren amb més freqüència que els homes.

Respecte del que els uns i les altres cerquen a les xarxes, és interessant l'estudi de McWilliams i Barrett (2012), en el qual varen passar entrevistes semiestructurades a divuit persones d'entre 53 i 74 anys que tenien cites en línia i a dues que facilitaven aquests contactes (*romance coaches*). Segons els seus resultats, els homes cerquen relacions de compromís, mentre que les dones desitgen companyia. Hi ha diverses barreres a l'hora de «competir» que incrementen l'atractiu de la utilització d'estratègies en línia. Les barreres a les quals s'enfronten els homes són que les seves xarxes socials són limitades, mentre les dones competeixen amb les més joves i amb les normes d'amistat que limiten el panorama de poder triar parella. Els dos sexes cerquen característiques juvenils i intenten que les seves imatges semblin més joves. El criteri dels homes se centra en l'atractiu i el de les dones, en les habilitats. En la construcció de perfils, com a estratègia les dones destaquen sobretot la seva aparença i sociabilitat, i els homes subratllen el tema financer i els èxits professionals. Menkin, Robles, Wiley i Gonzaga (2015) indicaren que els objectius prioritaris de les noves relacions romàntiques són també diferents en funció del gènere i l'edat. Assenyalaren que els usuaris grans qualificaren l'atracció sexual amb menys rellevància que els joves, tot i que la valoraren com un dels objectius principals. Les dones varen posar més èmfasi en la comunicació sobre l'atracció sexual que no els homes.

De tota manera, continuant amb les diferències entre homes i dones, sembla que són els primers els qui mostren més interès a les xarxes i ho fan amb un perfil determinat. Brown i Shinohara (2013), utilitzant dades de 2005-2006 sobre el *National Social Life, Health and Aging Project*, amb una mostra representativa dels Estats Units de 3.005 persones amb una edat compresa entre els 57 i els 85 anys, van trobar que quasi un 14% dels solters tenien cites per establir una possible relació. Tenir cites era més comú entre els homes que entre les dones i disminuïa amb l'edat, i les persones que tenien cites eren socialment més afavorides (havien cursat educació superior, posseïen més béns, gaudien de més bona salut i de més connexions socials).

Això a banda, Wada, Mortenson i Clarke (2016) es dedicaren a estudiar la importància dels criteris de Rowe i Kahn per a l'envelliment actiu dels adults grans en el perfil de les cites en línia: baixa probabilitat de malaltia i incapacitat, elevat funcionament i compromís amb la vida activa. L'estudi demostra que la conceptualització de Rowe i Kahn (1997) sobre l'envelliment actiu no ressona de la mateixa manera entre els adults grans que tenen cites en línia. De fet, la malaltia, la discapacitat o, per contra, l'alt nivell de funcionament físic o cognitiu no és valorat com a rellevant per les persones que cerquen parella. A més, la baixa prevalença identificada en l'estudi del conceptuat com a «envelliment reeixit» mostra que, en general, la naturalesa exclusiva d'aquest concepte pot contribuir a la marginació de molts d'adults grans, especialment dels discapacitats. No obstant això, afirmen que l'envelliment reeixit podria ser entès com aquell concepte que posa l'èmfasi en les millors opcions de vida i en la reducció de barreres estructurals, situació que permetria que les persones grans funcionessin més bé, a pesar de la malaltia o la discapacitat. A més, recalquen la necessitat d'evitar les pràctiques que reproduïxen els discursos de l'edat sobre la independència i la productivitat, i de redreçar-los envers aquells que generin més inclusió, ja no solament en termes de cites en línia, sinó també al si de la societat més àmplia.

7. Xarxes socials: qualitat de vida i benestar contra precarització i segmentació

Reprement la qüestió de la necessitat de tenir relacions socials, encara que sigui en línia, cal tenir en compte que influeixen en el benestar de les persones grans, tema que està àmpliament documentat en la literatura especialitzada. A mesura que Internet penetra en les societats occidentals, el capital social emergeix com una eina sociològica valuosa per analitzar els efectes socials de l'ús d'Internet (Neves, 2015). En el seu estudi, Barbosa (2015) demostra que Internet constitueix una eina potent per compensar la tendència negativa que experimenta el capital social de les persones a mesura que avança l'edat. De fet, el defineix com a mètode que reforça «l'avantatge social acumulat». Junk i Sundar (2016) assenyalen que, per mitjà de les xarxes socials, les persones grans mantenen el propi sentit col·lectiu de benestar social i milloren la seva qualitat de vida. Vosner et al. (2015) afegixen que les xarxes han atorgat noves formes d'interacció social i han estat capaces de canviar les formes de comunicació, cosa que ha fet augmentar la inclusió de les persones grans en la societat. Viñarás-Abad, Abad-Alcalá, Llorente-Barroso, Sánchez-Valle i Pretel-Jiménez (2017) demostren que l'acceptació de l'ús de recursos electrònics per part de les persones grans per portar a terme les tasques més rutinàries i simples, donada la rapidesa i conveniència que ofereixen, els ajuda a promoure la pròpia autonomia i l'empoderament.

Això a banda, és sabut que l'augment en l'esperança de vida fa que les persones visquin més temps, la qual cosa ha generat un augment de la població d'edat avançada. La gent vol viure de manera independent en l'entorn familiar durant el màxim de temps possible,

però les habilitats físiques tendeixen a empitjorar i el cercle social, a ser més petit, situació que conjuntament és vehiculada amb una disminució de les activitats físiques i socials que es porten a la pràctica (Bilbao, Almeida i López-de-Ipiña, 2016). Aquí és on novament les possibilitats de connexió posen a l'abast els recursos que necessitem per funcionar amb l'autonomia necessària, la qual cosa reverteix en la millora del benestar (Hutto et al., 2015). Vinculat al benestar, Heo, Chun, Lee, Lee i Kim (2015) feren un estudi per determinar la naturalesa de les relacions entre l'ús d'Internet, la soledat, el suport social, la satisfacció amb la vida i el benestar psicològic. Varen concloure que la soledat i el suport social són els possibles mediadors que podrien modificar la relació entre l'ús d'Internet i els indicadors de benestar. Els resultats indicaren que els nivells d'ús de la xarxa varen ser els predictors significatius de nivells més elevats de suport social, de reducció de la soledat i de més satisfacció amb la vida i el benestar psicològic per part dels adults grans. No obstant això, Zhang, Brook, Leukefeld i Brook (2016) recorden la importància de no caure en els abusos, ja que l'ús problemàtic, excessiu o addictiu d'Internet pot manifestar-se com un problema de salut que augmenta a tot el món, i que, a més, comporta nombroses conseqüències, com ara la malaltia, l'angoixa psicològica, els problemes familiars o socials i els baixos nivells de benestar, a part de trastorns afectius, d'hiperactivitat i compulsius. Tot plegat indica que cal fer un ús prudent i moderat dels nous mitjans de comunicació i relació.

D'una manera més concreta, el model del comboi de relacions socials, citat per Caballero (2014), ofereix un marc per estudiar l'impacte de les relacions en línia al llarg de la vida i entendre'l. «El comboi és el grup que envolta, socialitza, atorga protecció i atenció a una persona en el curs de la seva vida, i tot plegat influeix en la seva salut i benestar» (Antonucci, 2009, p. 327). Com més gent visqui a la casa amb la persona en qüestió, la probabilitat que aquesta utilitzi Internet disminueix (Caballero, 2014), i això també inclou les pàgines de contactes, ja que les persones de 65 anys o més que recorren a la xarxa tenen més coberta la part de suport amb les seves relacions socials (Caballero, 2014). De fet, segons un estudi recent dut a terme per identificar les raons per les quals les persones grans entren Facebook, concretament, a través d'una enquesta en línia aplicada a 352 persones de més de 60 anys, revelà que la vinculació social és una de les principals motivacions per les quals la gent gran opta per participar en la majoria de les activitats d'aquesta xarxa social (Junk i Sundar, 2016). A més, un altre estudi sobre aquesta mateixa web indicà que els adults grans que n'eren usuaris estaven més satisfets amb els seus rols socials actuals que els no usuaris (Hutto et al., 2015).

Malgrat la unanimitat identificada entre els resultats dels diversos estudis presentats, cal no perdre de vista que l'augment de la societat en xarxa podria conduir a una disminució del contacte cara a cara. Aquest darrer l'hem de considerar un complement del suport social, tenint en compte que encara ara ens són desconegudes les conseqüències que la xarxa genera sobre la vinculació real de la societat. Podem fer al·lusió als resultats d'un

primer estudi recent portat a terme per Patulny i Seaman (2017), els quals, analitzant aquesta relació esmenada, identificaren una disminució agregada del contacte cara a cara, una disminució del suport social percebut i una forta associació positiva individual entre ambdues formes de contacte i suport social.

Hage i Wortmann (2015) assenyalen que la comunicació en línia avui és vista com un mitjà per millorar les relacions socials i, per tant, el benestar de les persones grans que l'empren, però la investigació ha perdut de vista el sentit de conjunt. Donada aquesta conjuntura, decidiren avaluar quatre hipòtesis relacionades amb qui utilitza les xarxes, què empren, de quina manera ho fan i amb qui ho fan. Els resultats demostren que el 61% de la població gran emprava, al 2014, un ordinador o una tauleta, i que els qui ho feien diferenciaven clarament la connectivitat amb persones properes i amb les no properes. A més, les conclusions trobaren una relació negativa entre l'ús de Facebook i les relacions amb entorns propers, tot i que el correu electrònic no tenia efecte sobre la connectivitat amb les persones més properes. Per tant, conjuntament hom s'adona que la comunicació en línia no millora, en general i segons els resultats d'aquest estudi, la connectivitat social de les persones grans. Els resultats d'aquest estudi són sorprenents, ja que les persones grans són de cada vegada més un grup objecte dels projectes de difusió i comunicació en línia amb la finalitat de millorar la salut i el benestar social. Això a banda, la comunicació en línia no mostrà que millorés la connectivitat social de les persones que la tenien baixa, però sí entre les que la tenien més rica o disposaven de més facilitats de connexió. Per contra, la comunicació en línia podria actuar com a reforçador de les desigualtats en la connectivitat social preexistents.

8. Por de l'estigma contra la motivació

Per part seva, i en relació amb la cerca de relacions sexuals en les cites en línia, cal tenir en compte que, el tema de la sexualitat en les persones grans presenta visions contradictòries en la literatura, ja que està bastant estereotipat. Un estudi dut a terme per Wada, Hurd i Rozanova (2015), a partir de la informació obtinguda de 144 diaris i articles de revistes publicats del 2009 al 2011 sobre la vida després de les cites en línia, va concloure que un 13% dels articles idealitzaven la sexualitat (l'atractiu sexual i la relació sexual òptima) entre els adults grans. Així mateix, en comptabilitzà un 19% que recollien que disminuïa l'interès i el funcionament sexual entre aquesta població, però no és un percentatge tan significatiu, ja que en un 15% dels casos aquest interès i funcionament sexual es mantenia. Un 15% dels articles suggeria que els adults grans haurien d'explorar noves tècniques per millorar el plaer sexual. A més, mostrava una contradicció, ja que els articles fomentaven l'estereotip dels adults grans com a persones ja no sexuals, però també n'hi havia que explicaven que la trobada sexual pot ser valuosa per a un bon envelliment.

En qualsevol cas, en general, l'interès per les pàgines de contactes ha augmentat entre la gent gran, la qual cosa és lògica atès que de cada vegada aquest col·lectiu d'edat és més elevat i la seva manera de relacionar-se entre si és cada vegada més semblant a la d'altres edats. No obstant això, mantenen algunes peculiaritats diferencials que s'ho paga comentar; per exemple, a l'hora de presentar-se a si mateixos. En un estudi dut a terme per Davis i Fingerman (2015), amb una mostra de 4.000 perfils de dues pàgines de contactes molt populars, l'objectiu del qual era analitzar les diferències d'edat en les presentacions que fan les persones d'elles mateixes, els resultats van indicar que els adults grans eren més propensos a utilitzar la primera persona del plural i paraules associades a salut i emocions positives. En canvi, els adults joves eren més propensos a identificar-se amb el pronom singular de primera persona i paraules associades al treball i a la realització personal. Això a banda, és interessant comentar que les persones grans recorren a les xarxes socials generals, encara que prefereixen les que estan destinades especialment al seu grup d'edat. De tota manera, la manca de privacitat o pèrdua d'intimitat i la por de la suplantació d'identitat frenen moltes persones grans a l'hora d'entrar a formar part de xarxes socials (Sebastián i Martínez, 2015). Així doncs, no és estrany que les persones grans utilitzin les xarxes de contactes en línia per trobar parella, i, si tenim en compte les dades aportades pel portal Bodas.net (2016), en una enquesta que va passar a 800 núvies, promeses registrades, un 16% reconegueren que havien establert contacte a través d'Internet. Aquest sistema de contacte ha superat el fet de conèixer-se al lloc de treball (11%), però encara no guanya a fer-ho a través de grups d'amics o de familiars, en festes o altres alternatives, com ara estudis o en la pràctica d'aficions.

Amb la investigació de Davis i Fingerman (2015), que volen constatar les diferències entre les motivacions dels joves i les dels adults a l'hora de parlar de si mateixos, veiem que els joves tenen més tendència a subratllar el seu atractiu i sexualitat, mentre que els més grans es presenten més positivament i fan èmfasi sobretot en les seves relacions i l'estat de salut. Com a conclusió assenyalen que els joves se centren més en el «jo», mentre que la població més gran se sent més motivada per la connexió i les relacions amb els altres.

Tot i que ja hem comentat algunes de les motivacions que les persones grans tenen per recórrer a aquestes pàgines de cites en línia, volem tancar aquest apartat comentant l'estudi de Malta (s/d), que recull les experiències d'australianos adults que tenen entre 60 i 76 anys, els quals deliberadament cercaven noves connexions socials mitjançant les cites en línia per trobar parella. Les raons i motivacions trobades són el rol que el pragmatisme té en la seva elecció de triar webs en línia; la manca d'ambivalència respecte de si algú estava disponible i interessat a tenir una cita; la influència de les persones de confiança a l'hora de recomanar-los d'utilitzar aquestes pàgines, i la possibilitat negativa de trobar una nova parella en la seva vida quotidiana davant les oportunitats positives que es generen en línia.

Per tant, el nostre objectiu és aportar llum al tema, així com conèixer l'estat de la qüestió, tot ampliant la informació de l'estudi que l'any passat ja vam presentar.

9. Mètode

9.1. Participants

L'enquesta va ser contestada per 189 persones més grans de 40 anys, que era l'únic criteri per poder participar-hi.

9.2. Instruments

Modificarem una enquesta en línia, ja creada per a un estudi anterior, en la qual demanarem sexe, edat, estudis, situació sentimental i temps de durada d'aquesta situació, utilització de pàgines de contacte i xarxes socials amb el propòsit de lligar (freqüència d'ús i si les va utilitzar l'enquestat o l'altra persona), i, en el cas de recórrer a pàgines per lligar, orientació sexual, nom d'aquestes webs, freqüència d'ús, establiment de contactes a través d'aquest recurs, nombre de contactes establerts, la intenció dels contactes, i si havien tingut experiències negatives i/o positives i que les relatessin. Fèrem l'enquesta mitjançant un formulari de Google.

9.3. Procediment

En l'estudi anterior, vam seleccionar d'un llistat les xarxes per establir cites que tinguessin la versió espanyola, que fossin per a totes les edats o per a gent gran, sense excloure l'orientació sexual, tant en suport de pàgina web com en aplicació per a mòbil. A l'estudi actual n'hi hem introduïdes de noves i totes les hem dividides en gratuïtes i de pagament (o que amb la modalitat gratuïta moltes de les funcions principals són reduïdes).

Les 29 pàgines seleccionades han estat: Badoo, Meetic, CitaPerfecta, Be2, Mas40, Masde50, eDarling, Adopta a un tio/a, Tinder, AmorenLinea, Lovoo, Parship, Zoosk, FriendScout24, C-Date, Twoo, Easyflirt, Chatiic, QueContactos, Loventine, Parejaestable, Cupido para Mayores, Activagers, Citasenior, POF, Grindr, Brenda, Senior Dating Agency i Hot or not.

Elaborarem l'enquesta i la tinguérem penjada a les xarxes durant 52 dies.

10. Resultats

Els resultats, ordenats de percentatge major a menor, són els següents.

El 73,55% de la mostra està formada per dones i un 26,45% són homes, com podem observar al gràfic 1. La major part de persones de la mostra (48,1%) tenen entre 50 i 59 anys, com veiem al gràfic 2. El 65,6% té estudis universitaris com a nivell màxim d'estudis,

i són la majoria de la mostra, seguit d'un 25,9% que té estudis obligatoris o secundaris no obligatoris; ho podem comprovar al gràfic 3.

Gràfic 1 | Composició de la mostra per sexe

Elaboració pròpia, 2017

Gràfic 2 | Composició de la mostra per edat

Elaboració pròpia, 2017

Gràfic 3 | Estudis de la mostra

Elaboració pròpia, 2017

Respecte de la situació sentimental, una majoria de la mostra (42,9%) és casada, tal com podem observar al gràfic 4.

Gràfic 4 | Situació sentimental de la mostra

Elaboració pròpia, 2017

Dels qui tenen una relació, la majoria (28,7%) fa entre 20 i 29 anys que la manté, com podem observar al gràfic 5.

Gràfic 5 | Temps de relació

Elaboració pròpia, 2017

Del total de persones que van contestar aquesta enquesta, un 29,1% utilitzava pàgines de contactes. D'aquestes, el 69,1% eren dones i un 30,9%, homes (no detectàrem diferències significatives $p=0,374$). Un 33,8% pertanyen al grup de persones d'entre 40 a 49 anys; un 27,5%, a persones d'entre 50 i 59 anys, i, finalment, un 20,8%, a persones de 60 anys o més (no trobàrem diferències significatives entre els grups $p=0,428$).

Un 19,6% havia utilitzat alguna vegada xarxes socials que no estaven destinades a lligar, tipus Facebook, i ho féu amb aquest propòsit. D'aquest 16,9%, un 64,86 eren dones i un 35,14%, homes (no detectàrem diferències significatives $p=0,182$). Un 54,05% tenien entre 50 i 59 anys; un 35,13%, entre 40 i 49, i un 10,81%, 60 anys o més (no trobàrem diferències significatives entre els grups $p=0,722$). La majoria de persones que tenien entre 40 i 49 anys i les de 50 a 57 anys les utilitzaven esporàdicament durant l'any; en canvi, la majoria de persones de 60 anys o més les utilitzen entre 5 i 7 dies a la setmana (no hi hagué diferències significatives $p=0,477$). Entre els homes i les dones

tampoc no trobarem diferències significatives en la freqüència d'utilització ($p=0,476$), i la majoria ho feien de manera esporàdica durant l'any. La majoria hi recorrien per lligar amb altres persones, així com altres persones havien lligat a través d'aquest mitjà amb elles (37,5%); un 25% hi havia lligat perquè havien contactat amb elles a través d'aquestes xarxes i un 16,7% havia utilitzat aquestes xarxes amb el propòsit de lligar (no trobem diferències entre sexes $p=0,851$, ni entre edats $p=0,066$, encara que podem comprovar una tendència significativa, ja que el grup de 60 anys o més no les utilitzaven amb aquesta finalitat).

Del 29,1% que utilitzava pàgines de contactes, el 83,02% cercaven relacions heterosexuals; un 11,32%, d'homosexuals, i un 5,66%, bisexuals (en aquest darrer cas, solament persones d'entre 40 i 49 anys, encara que les diferències entre els grups d'edat no són significatives $p=0,242$). El 50,79%, independentment de l'edat, utilitzava xarxes de pagament; un 41,27%, també sense que l'edat fos significativa, xarxes gratuïtes; un 7,94%, xarxes de pagament per a gent gran, i un 0%, xarxes gratuïtes per a gent gran.

Respecte de la freqüència d'ús, com veiem al gràfic 6, és majoritari l'ús esporàdic durant l'any, amb un 40% (no detectarem diferències entre sexes $p=0,419$ ni entre grups d'edat $p=0,477$).

Gràfic 6 | Freqüència d'ús de les pàgines de contactes

Elaboració pròpia, 2017

El 94,6% va establir contactes a través d'aquestes pàgines, davant un 5,4% que no ho féu (no trobarem diferències entre sexes $p=0,964$ ni entre grup d'edat $p=0,182$). Dels qui havien establert contactes, la majoria n'havia tingut entre 1 i 5, amb un 52,8%, tal com queda reflectit al gràfic 7 (no presentaren diferències significatives per raó de sexe $p=0,128$ ni grup d'edat $p=0,348$). Els motius pels quals expressaren que tenien interès a establir contactes foren, majoritàriament, relacions sentimentals (41%), seguit d'amistat (31%), relacions sexuals (20%), grups d'oci (5%) i «el que pugui sorgir» (3%), tal com mostrem al gràfic 8.

Gràfic 7 | Nombre de contactes establerts

Elaboració pròpia, 2017

Gràfic 8 | Motius dels contactes

Elaboració pròpia, 2017

Les dones havien tingut més experiències negatives (30,6%), en comparació amb els homes (11,8%), però no detectàrem diferències significatives ($p=0,138$). En canvi, el grup d'edat que més experiències negatives havia tingut (80%) va ser el de 60 anys o més, seguit pel de 40 a 49 anys (20,8%) i el de 50 a 59 anys (16,7%), i aquí sí que trobàrem diferències significatives ($p=0,010$). Entre les principals experiències negatives relataren que únicament cercaven sexe, utilitzaven fotos i dades personals falses, eren casats que ocultaven l'estat civil i que proferien insults si hom no accedia a algunes pretensions.

Un 44,6% havien tingut experiències positives (no detectàrem diferències significatives per sexe $p=0,241$ ni per grup d'edat $p=0,204$). Les principals foren haver conegut la parella anterior o l'actual, conèixer gent a través d'una amistat i amb interessos comuns i contactes sexuals.

En resum, trobàrem un percentatge més elevat de dones que formaren la mostra, la major part de la qual foren participants que tenien entre 50 i 59 anys i també la majoria havien assolit estudis universitaris. Amb aquestes dades, ja podem veure que el nivell d'estudis d'aquesta mostra és superior al de la població general d'aquestes mateixes edats. Més de la meitat estaven casats i mantenien una relació que feia entre 20 i 29 anys que durava.

Entre les persones que utilitzaven pàgines de contacte i les que recorrien a xarxes socials per lligar no hi hagué diferències per raó de sexe ni edat. La freqüència d'utilització solia ser esporàdica durant l'any. La majoria de la mostra era heterosexual, i les xarxes més utilitzades eren les de pagament, seguides de les gratuïtes, per a tot tipus d'edat. La gran majoria que utilitzava aquestes pàgines havia establert contactes, i el nombre majoritari era entre 1 i 5, sobretot amb l'objectiu de començar relacions sentimentals. Les dones havien tingut més experiències negatives i el grup que n'havia tingudes de més significatives fou el de 60 anys o més, amb diferències rellevants respecte de la resta. Entre les principals experiències negatives relataren que solament cercaven sexe, utilitzaven fotos i dades personals falses, era gent casada que ocultava el seu estat i que proferia insults si hom no accedia a algunes pretensions. Les principals experiències positives havien estat haver conegut la parella anterior o l'actual, conèixer gent per una amistat i amb interessos comuns, i contactes sexuals.

11. Conclusions

En el primer estudi ens sortí que les pàgines web de cites en línia les utilitzaven més els homes que les dones, però la mostra era relativament petita, i, ara, amb una mostra més abundant, els percentatges es decanten per revelar que les dones són les que entren més aquest tipus de pàgines. Les dones han estat tradicionalment més preparades per a la vida extralaboral i relacional, cosa que podríem explicar pel fet que potser donin més importància a formar una família que els homes, que han estat preparats més per al món laboral. De tota manera, les diferències d'utilització no són significatives. Les dones són les que han tingut més experiències negatives en aquest tipus de pàgines, la qual cosa també podria haver estat causada pel rol de l'ideal romàntic que cerquen, en contraposició amb el dels homes, que sempre ha estat més agressiu i sexual. Aquesta realitat també concorda amb el fet que el grup que més experiències negatives ha experimentat és el de més edat, tenint en compte que abans els ideals de parella també es basaven més en l'ideal romàntic esmentat. Les experiències positives que més reporten és haver trobat una parella estable. L'estudi de Malta (2007) va mostrar que la majoria de les relacions que descrivia havien estat significatives, íntimes i de llarga durada. En general, també trobem relacions d'amistat i de contactes sexuals.

L'edat és significativa: com més grans són els usuaris menys familiaritzats estan amb Internet. Els joves han crescut a l'era d'Internet i, per tant, és habitual en el seu dia a dia, tot i que de cada vegada és més freqüent trobar persones grans que saben utilitzar les eines informàtiques. Així i tot, els seus percentatges encara no igualen ni de molt els dels joves. Hi influeix, també, l'estat de salut, ja que, amb l'edat, hom pot estar més afeblit, situació que pot ser una barrera per a nous aprenentatges o aventures.

Un tema que crida l'atenció i que sens dubte caldria explorar més a fons en futurs estudis és el percentatge d'ús de les pàgines de cites orientades a contactes de tipus homosexual entre la gent gran, un recurs que disminueix en aquest estudi en comparació amb l'anterior, en el qual detectàrem un percentatge molt més disminuït. Contràriament al que ens pensàvem, una aproximació explicativa podria ser que el temor a sortir de l'armari s'accentuï amb l'edat i, per això, en detectaríem un percentatge d'ús inferior al de qualsevol altra pàgina de contactes per a gent heterosexual.

Avui en dia, gràcies a les xarxes socials, moltes vegades no és necessari recórrer a aquestes webs per lligar, ja que aquelles permeten mantenir un seguit d'interaccions que es poden presentar d'una forma més natural en la vida quotidiana, sobretot quan hom és més jove, que és quan les utilitza de manera més habitual. A pesar que les diferències no són significatives, la majoria d'usuaris són dones, però hem de tenir en compte que hem obtingut aquesta dada perquè en són la majoria a la mostra. A més, l'edat mitjana dels participants era de 50 a 59 anys, que són els qui més ús en fan, en comparació amb els de 40 a 49 anys, que recorren més a xarxes socials i no socials específiques per lligar.

Comprovem que les xarxes utilitzades tant són de pagament com gratuïtes, però el que recollim d'una manera constant és que són utilitzades per tot tipus d'edat, la qual cosa podríem explicar per l'augment de l'esperança de vida i que la gent gran encara no sent que entri a formar part d'aquesta categoria. Els qui utilitzen aquestes pàgines solen establir una mitjana de contactes d'1 a 5, ja que n'hi ha molts que únicament cerquen relacions sexuals i/o augmentar la xarxa d'amistats, i d'altres van provant fins que troben la persona indicada.

De tota manera, els estudis se centren en persones solteres que utilitzen aquestes pàgines, però també hi ha persones amb parella que utilitzen aquestes pàgines per tenir relacions extramatrimonials, seria el cas de la d'Ashley Madison, per exemple. Per aquest motiu, se'ns escapen els estudis amb persones grans que utilitzin pàgines de contactes. La manca de privacitat o la pèrdua d'intimitat i la por de la suplantació d'identitat frenen moltes persones grans a l'hora d'entrar a formar part de xarxes socials (Sebastián i Martínez, 2015). A més, notícies com les de 2015 sobre Ahsley Madison, quan es varen filtrar les dades de les persones que utilitzaven aquesta pàgina, poden causar a molta gent dubtes o inhibició a l'hora de fer-se un perfil en pàgines de contactes.

Així mateix, com hem explicat al començament d'aquest treball, l'àmbit de les relacions en línia entre la població de persones grans és encara un mitjà en el qual no se senten del tot còmodes. L'estigma relacionat amb l'edat, el temor a allò desconegut i la pròpia confiança en la xarxa de contactes són barreres importants. Tot i que de cada vegada hi ha més persones grans que utilitzen la xarxa, encara queda un llarg camí perquè sigui d'ús quotidià en totes les qüestions de la vida diària, incloent-hi cercar amistats o relacions de

qualsevol tipus en línia. En qualsevol cas, sembla que estem parlant d'un àmbit de cada vegada més en expansió, pel simple fet de la facilitat d'establir relacions sense moure's de casa, però també perquè l'augment de l'esperança de vida i l'esperança de vida lliure de dependència poden incrementar la necessitat de compartir la vida actual i la futura, de cada vegada més llarga, amb una parella.

L'objectiu del nostre treball ha estat posar de manifest la importància de les relacions en línia entre les persones grans, així com ampliar la informació de l'estudi que férem anteriorment sobre aquesta mateixa qüestió.

Referències bibliogràfiques

- Adams, M., Oye, J. i Parker, T. (2003). Sexuality of older adults and the Internet: from sex education to cybersex. *A Sexual and Relationship Therapy*, 18(3), pp-pp.
- Agudo, S., Pascual, M. L. i Fombona, J. (2012). Usos de las herramientas digitales entre las personas mayores. *Comunicar*, 39, 193-201.
- Antonucci, T. (2009). Convoy model of social relations. A Reis, H. T. i Sprecher, S. (ed.), *Encyclopedia of human relationships*. Thousand Oaks, ca, 327-329. Regne Unit: Sage.
- Aretz, W., Demuth, I., Schmidt, K. i Vierlein, J. (2010). Partner search in the digital age. Psychological characteristics of Online-Dating- Service-Users and its contribution to the explanation of different patterns of utilization. *Journal of Business and Media Psychology*, 1, 8-16.
- Ayalon, L. i Gewirtz-Meydan, A. (2017). Senior, mature or single: A qualitative analysis of homepage advertisements of dating sites for older adults. *Computers in Human Behavior*, 75. doi: 10.1016/j.chb.2017.06.033
- Bascones, L. M. (2014). 'Compartir la vida'. En torno a la adopción de las redes sociales en Internet entre las personas con discapacidad y mayores. *Revista Española de Discapacidad*, 2 (1), 175-191.
- Berdychevsky, L. i Nimrod, G. (2017). Sex as Leisure in Later life: A Netnographic Approach. *Leisure Sciences*, 39(3). doi: 10.1080/01490400.2016.1189368
- Bilbao, A., Almeida, A. R. i López-de-Ipiña, D. (2016). Promotion of active ageing combining sensor and social network data. *Journal of Biomedical Informatics*, 64. doi: 10.1016/j.jbi.2016.09.017
- Blackwell, D. (2016). 40 is the new 65? Older adults and niche targeting strategies in the online dating industry. *Social Sciences*, 5. doi: 10.3390/socsci5040062
- Bolimos, I. A. i Choo, K.-K. R. (2017). Online fraud offending within an Australian jurisdiction. *Journal of Financial Crime*, 24. doi: 10.1108/JFC-05-2016-0029
- Brown, S.L. i Shinohara, S. (2013). Dating Relationships in Older Adulthood: A National Portrait. *J Marriage Fam.*, 75(5), 1194–1202.

Caballero, S. (2014). Internet, redes sociales y vejez en Uruguay. A *Revista de Ciencias Sociales*, 35.

Casimiro, C. (2014). Portuguese online dating: exploring gender differences in self-presentations. *Teknokultura*, 11(1), 117-141.

Castilla, D., Garcia-Palacios, A., Miralles, I., Breton-Lopez, J., Parra, E., Rodriguez-Berges, S. i Botella, C. (2016). Effect of Web navigation style in elderly users. *Computers in Human Behavior*, 55. doi: 10.1016/j.chb.2015.10.034

Center Stephure, R. J., Boon, S. D., Mackinnon, S. L. i Deveau, V. L. (2009). Internet Initiated Relationships: Associations Between Age and Involvement in Online Dating. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 658-681.

Davis, E. M. i Fingerman, K. L. (2015). Digital Dating: Online Profile Content of Older and Younger Adults. *J Gerontol B Psychol Sci Soc*, 1-8.

Davis, E. M. i Fingerman, K. L. (2016). Digital Dating: Online Profile Content of Older and Younger Adults. *Journals of Gerontology - Series B. Psychological Sciences and Social Sciences*, 71(6), 959-967.

Dutton, W. H., Helsper, E. J., Whitty, M. T., Buckwalter, G. i Lee, E. (2008). *Mate Selection in the Network Society: The Role of the Internet in Reconfiguring Marriages in Australia, the United Kingdom and United States*.

Ellin, A. (2014). Matchmakers help those over 60 handle dating's risks and rewards. A *The New York Times*, 28. Recuperat de: <http://www.nytimes.com/>

Ellison, N., Heino, R. i Gibbs, J. (2006). Managing Impressions Online:

Self-Presentation Processes in the Online Dating Environment. *Journal of Computer-Mediated Communication* 11, 415-441.

Europa Press (2016, maig 15). *Una de cada seis parejas prometidas se han conocido por Internet*. Recuperat de: <http://www.europapress.es/>

Ferrer, J. (2012). La sexualitat en l'adult gran. *Anuari de l'Envel·liment. Illes Balears. 2012*. Palma: Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal. Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració i Universitat de les Illes Balears.

Grieve, R. i Kemp, N. (2015). Individual differences predicting social connectedness derived from Facebook: Some unexpected findings. *Computers in Human Behavior*, 51. doi: 10.1016/j.chb.2015.04.034

- Haesner, M., Steinert, A., O'Sullivan, J. L. i Steinhagen-Thiessen, E. (2015). Analysis of how elderly internet users react to unexpected situations. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*, 48 (8). doi: 10.1007/s00391-014-0838-z
- Hage, E., Wortmann, H., van Offenbeek, M. i Boonstra, A. (2016). The dual impact of online communication on older adults' social connectivity. *Information Technology and People*, 29 (1). doi: 10.1108/ITP-09-2014-0216
- Hardie, E. i Buzwell, S. (2006). Finding Love Online: The Nature and Frequency of Australian Adults' Internet Relationships. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 4(1), 1-14.
- Hefner, V. i Kahn, J. (2014). An experiment investigating the links among online dating profile attractiveness, ideal endorsement, and romantic media. *Computers in Human Behavior*, 37, 9–17.
- Heo, J., Chun, S., Lee, S., Lee, K. H. i Kim, J. (2015). Internet Use and Well-Being in Older Adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(5), 268-272.
- Holt, A. (2016). New Technology Meets Age-Old Problems. *Philosophy and Technology*, 29(4). doi: 10.1007/s13347-016-0236-0
- Holtfreter, K., Reisig, M. D., Pratt, T. C. i Holtfreter, R. E. (2015). Risky remote purchasing and identity theft victimization among older Internet users. *Psychology, Crime and Law*, 21. doi: 10.1080/1068316X.2015.1028545
- Hutto, C. J., Bell, C., Farmer, S., Fausset, C., Harley, L., Nguyen, J. i Fain, B. (2015). Social media gerontology: Understanding social media usage among older adults. *Web Intelligence and Agent Systems*, 13(1). doi: 10.3233/WEB-150310
- Fernández, M. (2012). *Redes sociales y mujeres mayores: estudio sobre la influencia del uso de las redes sociales en la calidad de vida*. Treball final de màster, Universidad de Oviedo.
- Fileborn, B., Thorpe, R., Hawkes, G., Minichiello, V. i Pitts, M. (2015). Sex and the (older) single girl: Experiences of sex and dating in later life. *Journal of Aging Studies* 33, 67–75.
- Finkel E. J., Eastwick P. W., Karney B. R., Reis H. T. i Sprecher S. (2012). Online dating: A critical analysis from the perspective of psychological science. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(1), 3–66.

Jung, E. H. i Sundar, S. S. (2016). Senior citizens on Facebook: How do they interact and why? *Computers in Human Behavior*, 61. doi: 10.1016/j.chb.2016.02.080

Kuoppamaki, S. M., Taipale, S. i Wilska, T. (2017). The use of mobile technology for online shopping and entertainment among older adults in Finland. *Telematics and Informatics*, 34(4). doi: 10.1016/j.tele.2017.01.005

Lange, R., Houran, J. i Li, S. (2015). Drive to Marry and Social Prescription in Chinese Online Daters. *Interpersona*, 9(2), 135–147.

Li, J. C. M., Yu, M., Wong, G. T. W. i Ngan, R. M. H. (2016). Understanding and Preventing Financial Fraud Against Older Citizens in Chinese Society: Results of a Focus Group Study. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(13). doi: 10.1177/0306624X15579258

Llorente, C., Viñarás, M. i Sánchez, M. (2015). Internet and the Elderly: Enhancing Active Ageing. *Comunicar*, 45, 29-36.

Madden, M. i Lenhart, A. (2006). Online dating. *Pew Internet i American Life Project*. Recuperat de: http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Online_Dating.pdf

McWilliams, S. i Barrett, A. E. (2012). Online Dating in Middle and Later Life: Gendered Expectations and Experiences. *Journal of Family Issues*, 2(5), 1-26.

Malta, S. (s/d.). *Why go online? Older adults' reasons for online dating*. Swinburne. University of Technology, Hawthorn, VIC. Research Fellow, National Ageing Research Institute (NARI), Parkville, VIC.

Malta, S. (2007). Love Actually! Older Adults and their Romantic Internet Relationships. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 5(2), 84-102.

Marston, H. R., Kroll, M., Fink, D., de Rosario, H. i Gschwind, Y. J. (2016). Technology use, adoption and behavior in older adults: Results from the iStoppFalls Project. *Educational Gerontology*, 42(6). doi: 10.1080/03601277.2015.1125178

Martínez, R., Cabecinhas, R. i Loscertales, F. (2011). Mayores universitarios en la red. *Comunicar*, 37, 89-95.

Maas, M. K. i Lefkowitz, E. S. (2015). Sexual Esteem in Emerging Adulthood: Associations with Sexual Behavior, Contraception Use, and Romantic Relationships. *Journal of Sex Research*, 52(7). doi: 10.1080/00224499.2014.945112

Mejores Webs Parejas (2016, abril 2). Recuperat de: <http://www.mejores-webs-parejas.es/> .

Menkin, J. A., Robles, T. F., Wiley, J. F., Gonzaga, G. C. (2015). Online dating across the life span: Users' relationship goals. *Psychology and Aging*, 30(4). doi: 10.1037/a0039722

Miguel, E. (2016). *Sexe sense condó als 65*. Recuperat de: http://cadenaser.com/emisora/2016/04/27/radio_barcelona/1461758431_981040.html

Navarro, E., Meléndez, J. C. i Tomás, J. M. (2008). Relaciones entre variables físicas y de bienestar en la calidad de vida de las personas mayores. *Revista Española de Enfermería Geriátrica y Gerontología Gerokomos*, 19, 63-67.

Online Senior Dating Sites (2016, abril 2). Recuperat de: <http://www.onlineseniordatingsites.com/>

Orte, C. i Mascaró, A. (2016). L'amor, després dels 40 anys, a través de les cites online. *Anuari de l'Envel·liment de les Illes Balears*, 441-462. ISSN: 2174-7997.

Orte, C., Pascual, M. B., Pozo, R., Gomila, M. A., Amer, J., Vives, M. i Esteva, C. (2016). Mirades de la sexualitat i l'afectivitat en les persones grans. Un recorregut per les diferents activitats de recerca i docència del grup de recerca GIFES en gerontologia educativa. *Anuari de l'Envel·liment de les Illes Balears*.

Palencia, R. M. (2014). *Usos y gratificaciones en el consumo de las aplicaciones de internet en personas mayores*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.

Patulny, R. i Seaman, C. (2017). 'I'll just text you': Is face-to-face social contact declining in a mediated world? *Journal of Sociology*, 53. doi: 10.1177/1440783316674358

Rosenfeld, M. J. i Thomas, R. J. (2012). Searching for a mate: The rise of the internet as a social intermediary. *American Sociological Review*, 77, 523-547.

RTVE (2009). *Internet es también cosa de abuelos*. Recuperat de: <http://www.rtve.es/noticias/20090516/internet-tambien-cosa-abuelos/276783.shtml>

Sautter, J. M., Tippett, R. M. i Morgan, S. P. (2010). The Social demography of internet dating in the United States. *Social Science Quarterly*, 91(2), 554-575.

Schnarrs, P. W., Rosenberger, J. G. i Novak, D. S. (2016). Differences in Sexual Health, Sexual Behaviors, and Evaluation of the Last Sexual Event Between Older and Younger Bisexual Men. *Journal of Bisexuality*, 16(1). doi: 10.1080/15299716.2014.995852

Sears-Roberts, S. i Mendelsohn, G. A. (2011). Partner Preferences Across the Life Span: Online Dating by Older Adults. *Psychology of Popular Media Culture*, 1, 89-95.

Sebastián, A. i Martínez, M. (2013). *La influencia de las nuevas tecnologías: videojuegos, redes sociales e internet, en los consumidores seniors en España*. Logroño: Congreso Internacional de Comunicación y Sociedad Digital.

Seifert, A. i Schelling, H. . (2016). Old and offline?: Findings on the use of the Internet by people aged 65 years and older in Switzerland. *Zeitschrift fur Gerontologie und Geriatrie*, 49(7). doi: 10.1007/s00391-015-0965-1

Shah, S., Yeow, P .H. P i Loo, H. S. (2011). An Empirical Study on Online Social Networks Sites Usage: Online Dating Sites Perspective. *International Journal of Business and Management*, 6, 10.

Smith, A. i Duggan, M. (2013). *Online Dating i Relationships*. Washington: Pew Research.

Taipale, S. (2016). Synchronicity matters: defining the characteristics of digital generations. *Information Communication and Society*, 19(1). doi: 10.1080/1369118X.2015.1093528

Vandeweerd, C., Myers, J., Coulter, M., Yalcin, A. i Corvin, J. (2016). Positives and negatives of online dating according to women 50+. *Journal of Women and Aging*, 28(3). doi: 10.1080/08952841.2015.1137435

Vázquez, K. (2016, març 12). ¿Eres más feo que la media? ¿Vegano? Este es tu sitio para ligar. *El País*. Recuperat de: <http://elpais.com/>

Viñarás-Abad, M., Abad-Alcalá, L., Llorente-Barroso, C., Sánchez-Valle, M. i Pretel-Jiménez, M. (2017). E-Administration and the e-inclusion of the elderly. *Revista Latina de Comunicacion Social*, 72. doi: 10.4185/RLCS-2017-1161

Vives, M. (2015). Les relacions afectivosexuals en la gent gran des de la perspectiva intergeneracional. *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*.

Vošner, H. B., Bobek, S., Kokol, P. i Krečič, M. J. (2016). Attitudes of active older Internet users towards online social networking. *Computers in Human Behavior*, 55. doi: 10.1016/j.chb.2015.09.014

Wada, M., Hurd, L. i Rozanova, J. (2015). Constructions of sexuality in later life: Analyses of Canadian magazine and newspaper portrayals of online dating. *Journal of Aging Studies*, 32, 40–49.

Wada, M., Mortenson, W.B. i Hurd Clarke, L. (2016). Older Adults' Online Dating Profiles and Successful Aging. *Canadian Journal on Aging, 35*(4). doi: 10.1017/S0714980816000507

Watson, R. (2013, 14 de febrer). Frisky 60s flower children are still making love not war. *Psychology Today*. Recuperat de <http://www.psychologytoday.com>

Whitty, M. T. i Buchanan, T. (2009). Looking for Love in so many Places: Characteristics of Online Daters and Speed Daters. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships, 3*(2), 63-86.

Whyte, S. i Torgler, B. (2017). Things change with age: Educational assortment in online dating. *Personality and Individual Differences, 109*. doi: 10.4185/RLCS-2017-1161

Whyte, S. i Torgler, B. (2017). Preference Versus Choice in Online Dating. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 20*. doi: 10.1089/cyber.2016.0528

WikiHow (2017). *How to avoid an online romance scam*. Recuperat de: <http://m.wikihow.com/Avoid-an-Online-Romance-Scam>

Zhang, C., Brook, J. S., Leukefeld, C. G. i Brook, D. W. (2016). Longitudinal psychosocial factors related to symptoms of Internet addiction among adults in early midlife. *Addictive Behaviors, 62*(1). doi: 10.1016/j.addbeh.2016.06.019

Autors

CARMEN ORTE SOCIAS

Santander, Cantàbria. Llicenciada en Psicologia i doctora en Ciències de l'Educació; catedràtica d'universitat de Pedagogia de la Inadaptació Social del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. IP del Grup de Recerca i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB. Directora del Laboratori d'Investigació sobre Família i Modalitats de Convivència (LIFAC). Directora del Màster Universitari. Intervenció Socioeducativa amb Menors i Família (MISO). Codirectora de l'Anuari de l'educació de les Illes Balears. Directora de la International Summer Senior University.

Està especialitzada en temes d'inadaptació social i en educació de persones grans. El curs 1997-1998, juntament amb el professor Martí X. March Cerdà, va crear la Universitat Oberta per a Majors (UOM) a les Illes Balears, que ha dirigit fins al mes de juliol de 2013. És la directora de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal de la UIB des de 2007. Ha dirigit i dirigeix projectes de R+D i altres projectes de tipus educatiu i social, sobre els quals ha fet diverses publicacions en l'àmbit nacional i internacional.

Des de 2003 és investigadora principal en diversos estudis competitius sobre la prevenció del consum de drogues i altres conductes problemàtiques, i sobre l'educació per a la competència familiar del Ministeri d'Economia i Competitivitat, i també de diverses investigacions europees en el context de la formació de formadors en prevenció de drogues, de la formació al llarg de tota la vida per a persones grans i de l'educació intergeneracional en diversos països europeus.

LLUÍS BALLESTER BRAGE

Santiago de Compostel·la (1960). Diplomant en Treball Social, doctor en Filosofia per la UIB i Doctor en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor titular d'universitat del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB. Ha estat director (1990-1996) de la Unitat de Planificació i Estudis dels Serveis Socials del Consell de Mallorca. Fou, també, el primer director de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears (2002-2003). És autor, entre d'altres, de l'obra *Las necesidades sociales. Teorías y conceptos básicos* (1999), i coautor, entre altres llibres, d'*Epistemología de las ciencias sociales y de la educación* (2012); *Iniciación al análisis de datos en la investigación educativa* (2013); *Métodos y técnicas de investigación educativa* (2014); *Le Programme de compétences familiales: l'adaptation du SFP en Espagne* (2015). Ha estat director de l'ICE de la Universitat de les Illes Balears. És membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES).

AINA MASCARÓ JUAN

Manacor, Illes Balears (1989). Llicenciada en Psicologia per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Màster de Mediació en Conflictes per la Universitat de Barcelona i Màster en Formació del Professorat per la UIB. Actualment és tècnica d'investigació del Grup de Recerca i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB.

LLUC NEVOT CALDENTY

Manacor, Illes Balears (1992). Graduada en Treball Social per la Universitat de les Illes Balears (UIB) i Màster en Intervenció Socioeducativa en Menors i Família per la UIB. Actualment és doctoranda en Ciències de l'Educació per la UIB i col·labora amb el Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES) de la UIB.